

Петрачков О. В., старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту ННЦ фізичної підготовки та спортивно-оздоровчих технологій НУОУ (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ ПОЕТАПНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

На підставі аналізу джерел літератури та особистих досліджень розроблена модель поетапної професійно-прикладної підготовки військових фахівців строкової служби та служби за контрактом у навчальному центрі Сухопутних військ.

На основе анализа источников литературы и собственных исследований разработана модель поэтапной профессионально-прикладной подготовки военных специалистов срочной службы и службы по контракту в учебном центре Сухопутных войск.

Сучасний етап реформування Збройних Сил України характеризується змішаним способом комплектування армії та скороченням термінів військової служби [10]. Передбачається до 2015 року завершення переходу на комплектування Збройних сил на контрактно-договірній основі, у зв'язку з чим підвищуються вимоги до професійної підготовки військовослужбовців строкової служби та служби за контрактом [1]. Ускладнення військової техніки, перехід військ на нові зразки озброєння, скорочення термінів виконання бойових завдань вимагає від військових фахівців оволодіння більшим обсягом теоретичних знань, практичних вмінь та навичок, тому висувуються якісно нові завдання професійно-прикладної підготовки військовослужбовців, термінами бойової підготовки військ (які за останні роки не збільшилися, а навпаки, скоротилися), підвищення якості навчання в умовах скорочених термінів підготовки за спеціальністю. Результати наукових досліджень та практичний досвід військових фахівців свідчить, що фізична підготовка є тією дисципліною бойової підготовки, яка може здійснити певний вплив на успішність навчання та якість бойової підготовки.

Звертаючи особливу увагу на формування професійної армії, враховуючи зміни, які відбуваються в сучасних умовах ведення збройної боротьби, Командування Сухопутних військ Збройних Сил України надає важливого значення питанням бойової підготовки та її основній частині – професійно-прикладної підготовки військ. У

системі бойової підготовки важливе місце займає фізична підготовка військ, результатом якої є фізична готовність військовослужбовців до якісного виконання своїх функціональних обов'язків та професійних завдань. Фізична готовність досягається завдяки конкретній формі взаємодії між відповідними компонентами системи фізичної підготовки.

Бойова підготовка організується і проводиться на основі вимог статутів Збройних Сил України та бойових статутів Сухопутних військ Збройних Сил України, наказів і директив Міністра оборони України [2; 3], начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України [4; 5], організаційно-методичних вказівок з підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України та програми бойової підготовки навчальних механізованих підрозділів Сухопутних військ [9].

Підготовка молодого солдата проводиться до початку періоду навчання відповідно до Програми бойової підготовки навчальних механізованих підрозділів (для підготовки солдат строкової служби та військовослужбовців військової служби за контрактом) [9]. У процесі підготовки молоді солдати повинні зрозуміти сутність і значимість військової служби у Збройних Силах України. Їм роз'яснюються основні положення статутів Збройних Сил України. У них формуються стійкі морально-психологічні якості, виробляються старанність і дисциплінованість для підвищення відповідальності за виконання вимог Військової присяги. Підготовку молодого солдата закінчують виконанням

початкової вправи з автоматом і складанням курсантами Військової присяги та продовженням навчання у своїх підрозділах.

У результаті досліджень було встановлено відсутність єдиних поглядів щодо структури і змісту фізичної підготовки в умовах бойової підготовки. Так, російськими фахівцями Санкт-Петербурзького військового інституту фізичної культури Г. Н. Блахіним та С. В. Лобановим виділено два етапи бойової підготовки: етап загальновійськової підготовки (1 місяць) – базова підготовка та етап підготовки за спеціальністю (4 місяці) – спеціальна підготовка. Метою першого етапу навчання є надання курсантам необхідних умінь та вироблення навичок дій солдата-мотострільця у загальновійськовому бою. Зміст другого етапу полягає в навчанні курсантів роботі на відповідній посаді молодшого спеціаліста або командира відділення родів Сухопутних військ [6]. Крім того, ці вимоги суттєво відрізняються на різних етапах професійного становлення військового фахівця.

Щодо бойової підготовки механізованих підрозділів Сухопутних військ ЗСУ, то, у відповідності до програм підготовки, метою навчання є: для курсантів – підготовка до самостійних дій на відповідній посаді, а також до дій у складі бойових груп та відділення під час виконання бойових завдань у складній обстановці сучасного загальновійськового бою; для командирів відділень – впевнене керівництво бойовими групами і відділенням у всіх видах тактичних дій; виховання високих морально-бойових якостей. Головним завданням підготовки за фахом є навчання курсантів впевненим і грамотним діям на конкретній посаді, на яку він призначається, та набуття навичок дій у складі відділення та бойових груп (екіпажу). Підготовка охоплює весь комплекс теоретичних знань і практичних навичок, необхідних курсантам для подальшого проходження служби у військах.

Вимоги до рівня загальних фізичних якостей та військово-прикладних навичок курсантів до оволодіння конкретною військовою спеціальністю також

відрізняються, тому процес фізичної підготовки у навчальному центрі необхідно розглядати з точки зору його етапності та диференційованості. Тому метою фізичної підготовки у навчальному центрі Сухопутних військ, на наш погляд, має бути поетапне формування фізичної готовності молодого поповнення до оволодіння конкретною військовою спеціальністю.

Зовсім інші вимоги ставить військова служба в залежності від етапів професійного становлення військового фахівця. Відповідно до останньої концепції фізичної підготовки в російських ЗС (концепція поетапної фізичної підготовки) розроблено моделі поетапної фізичної підготовки для військовослужбовців строкової служби та курсантів ВВНЗ [7]. Під час розробки моделей враховано вимоги навчально-бойової діяльності в процесі професійного становлення військових фахівців, що обумовлює необхідність диференціації вимог до нормативів на кожному етапі військової служби. Стосовно контингенту, який розглядається в дослідженні (молоде поповнення строкової служби і військовослужбовці початкового періоду служби за контрактом), нами модифіковано моделі етапів фізичної підготовки з визначенням мети і завдань окремих етапів в період бойової підготовки (солдат) і перепідготовки (контрактників). Диференціація вимог у вигляді мети фізичної підготовки викликає потребу диференціації також і нормативів загальної фізичної підготовки – передусім порогового (мінімального) і належного її рівнів.

Крім того, ці вимоги суттєво відрізняються на різних етапах професійного становлення військового фахівця.

За результатами нашого дослідження, структура навчально-бойової діяльності в навчальному центрі підготовки та перепідготовки військових фахівців має включати три етапи: етап адаптації, етап базової підготовки та етап інтенсивної підготовки, оскільки загальною метою фізичної підготовки у навчальному центрі Сухопутних військ є поетапне формування фізичної готовності молодого поповнення до оволодіння конкретною військовою спеціальністю. Метою професійно-

Питання педагогіки

прикладної підготовки військовослужбовців є: *на етапі адаптації* – оволодіння знаннями та формування початковими професійними навичками військовослужбовців для виконання завдань за призначенням; *на етапі базової підготовки* – досягнення готовності військовослужбовців до виконання своїх функціональних обов'язків у складі підрозділу; *на етапі інтенсивної підготовки* – досягнення військовими частинами (підрозділами) готовності до виконання завдань за призначенням. Під час формулювання завдань конкретних її етапів ми орієнтувалися на оптимальні варіанти вирішення мети бойової підготовки.

Для першого етапу (етапу адаптації, строком 1 місяць) завданням бойової підготовки є прискорена адаптація військовослужбовців до умов військової служби. Необхідність такої адаптації обумовлена специфікою психологічних та фізіологічних змін в організмі молодого поповнення у зв'язку з новими умовами праці, побуту та відпочинку. Завданням першого етапу є визначення фізичної придатності молодого поповнення до служби, розвиток та вдосконалення загальних фізичних здібностей курсантів та формування початкових військово-прикладних навичок.

На етапі адаптації вивчаються фізичні та психічні якості курсантів, які у подальшому враховуються під час відбору для навчання фахівців за спеціальностями. Після закінчення періоду адаптації комісіями навчального центру виконується відбір військовослужбовців для подальшого навчання за різними військовими спеціальностями. Для правильного відбору курсантів для подальшого навчання обов'язковим є визначення рівня фізичної підготовленості. Саме з цією метою ми удосконалили оцінювання фізичної підготовленості шляхом введення додаткових нормативів. Наприкінці першого місяця перебування у військах оцінюється рівень розвитку у військовослужбовців швидкості, сили та витривалості. Виконання всіх вправ для перевірки рівня фізичної підготовленості повинно бути не нижче оцінки “задовільно”.

Завданням другого етапу бойової підготовки (базова підготовка, строком 4 місяці) є підготовка до самостійних дій на відповідній посаді, а також до дій у складі бойових груп та відділень під час виконання бойових завдань у складних умовах сучасного загальновійськового бою, розвиток професійно-необхідних вмінь та навичок, формування навичок колективної взаємодії курсантів. У зв'язку з чим фізична підготовка має забезпечити фізіологічну базу професійної працездатності шляхом формування достатнього рівня загальної і спеціальної фізичної підготовленості.

Фізична підготовка на другому етапі навчання організується та проводиться протягом місяця за типовими програмами військово-прикладною та комплексною направленістю. У перший місяць на етапі базової підготовки курсанти повинні оволодіти встановленими програмою фізичними вправами та військово-прикладними прийомами і діями, теоретичними положеннями та організаторсько-методичними вміннями, навчитися окремим фізичним вправам, прийомам і діям, а в другий місяць – усім обсягом фізичних вправ та військово-прикладними прийомами і діями, теоретичними положеннями та методичними навичками, передбаченою програмою.

Особливістю цього етапу є спрямованість навчальних занять на різнобічний розвиток фізичних здібностей військовослужбовців. При цьому фізичну підготовку характеризує різноманітність засобів і методів, з широким використанням матеріалів різних розділів фізичної підготовки та спортивних ігор. Формування військово-прикладних навичок ми орієнтуємо на необхідність засвоєння технічних елементів та різноманітність підготовчих вправ. У процесі занять з військово-прикладною спрямованістю не намагаємося стабілізувати техніку рухів, а спрямовуємо діяльність на досягнення чіткої рухової навички, яка дозволяє досягти конкретних результатів у бойовому навчанні. Наші дослідження показали [8], що при такому підході формується фундаментальна база для наступного фізичного вдосконалення курсантів та

різноманітна рухова основа, яка дозволяє оволодіти широким спектром різноманітних військово-прикладних дій та прийомів.

Відповідно до рекомендацій фахівців з фізичної підготовки військ, вона повинна носити індивідуальний характер та плануватися так, щоб заняття військово-прикладної спрямованості (рукопашного бою, смуги перешкод, прискореного пересування та легкої атлетики, військово-прикладного плавання та лижної підготовки) було проведено у перші тижні навчання перед заняттями з тактичної підготовки, які розкривають питання дій військовослужбовців у бою з метою формування оптимального обсягу військово-прикладних навичок, необхідних для вирішення завдань з бойової підготовки. У процесі першого етапу не плануємо заняття зі значними фізичними навантаженнями та психічними напруженнями, які допускають застосування фізичних вправ одноманітного та монотонного характеру. До виконання всіх вправ для перевірки рівня фізичної підготовленості ставимо вимогу: результат має бути не нижче оцінки “добре”.

Завданням третього етапу (етап інтенсивної підготовки, строком 6 місяців) є удосконалення навичок щодо експлуатації, підтримання в стані готовності до бойового застосування озброєння та військової техніки до ведення бойових (спеціальних) дій з урахуванням особливостей операційних районів, організація і ефективне проведення бойового злагодження. Тому фізична підготовка на цьому етапі має забезпечити фізичну і психологічну готовність до виконання бойових завдань в екстремальних умовах: розвиток засобами фізичних вправ психологічної готовності до дій в особливих умовах діяльності та оволодіння всім обсягом прийомів рукопашного бою; набуття досвіду виконання фізичних вправ, які моделюють особливі умови бойової діяльності.

Курсанти на цьому етапі підготовки оволодівають встановленим програмою обсягом спеціальних вправ, військово-прикладних прийомів і дій, а також організаційно-методичними вміннями у

проведенні фізичної підготовки у ролі командира відділення. Методична підготовка молодших командирів на цьому етапі спрямована на удосконалення вмінь та навичок у проведенні різних форм фізичної підготовки, а також на закріплення отриманих знань під час навчально-бойової діяльності. Вона націлена на засвоєння організаторсько-методичних навичок та вмінь у навчанні фізичними вправами, прийомами та діями.

Особливість цього етапу – це виборча та комплексна спрямованість навчальних занять. При цьому найбільшу увагу приділяємо швидкісній, силовій та швидкісно-силовій підготовці, а також розвитку загальної витривалості та комплексних її проявів (швидкісної і швидкісно-силової витривалості) курсантів. Для розвитку координаційних здібностей курсантів та згуртованості військових підрозділів застосовуємо спортивні та рухові ігри. Вимога: виконання всіх вправ для перевірки рівня фізичної підготовленості повинно бути не нижче оцінки “добре” та “відмінно”.

У залежності від поставлених завдань на етапах навчання фізична підготовка молодших військових фахівців має забезпечити: високий рівень професійної готовності на основі відповідності фізичних, функціональних та психічних можливостей військовослужбовців специфіці конкретної військової спеціальності; задоволення потреби молодого поповнення у фізичному саморозвитку та самовдосконаленні; профілактику фізичного та професійного стомлення; формування методичних умінь та навичок в організації і проведенні фізичної підготовки.

Аналіз найбільш актуальних науково-теоретичних і документальних джерел, які присвячено аспектам удосконалення існуючої системи фізичної підготовки курсантів, а також результати наших досліджень [8], дозволили розробити модель поетапної професійно-прикладної підготовки військових фахівців строкової служби та служби за контрактом в навчальному центрі Сухопутних військ. Це відображено в таблиці 1.

Модель поетапної професійно-прикладної підготовки військових фахівців строкової служби та служби за контрактом механізованих підрозділів у навчальному центрі Сухопутних військ та завдання кожного етапу

Показники	Етапи		
	I етап адаптації	II етап базової підготовки	III етап інтенсивної підготовки
Етапи БП	Підготовка молодого солдата, одиноким підготовка	Підготовка відділень та взводів, професійна підготовка	Підготовка підрозділів, військових частин за призначенням
Мета БП	Оволодіння знаннями та формування початкових професійних навичок для виконання завдань за призначенням.	Досягнення готовності військовослужбовців до виконання своїх функціональних обов'язків у складі підрозділу.	Досягнення військовими частинами (підрозділами) готовності до виконання завдань за призначенням.
Мета ФП	Прискорення процесу адаптації організму до нового режиму праці та відпочинку.	Формування фізичної готовності військовослужбовців до оволодіння конкретною військовою спеціальністю.	Забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до виконання завдань за призначенням в екстремальних та особливих умовах.
Завдання БП	Адаптація до умов військової служби. Формування початкових військово-прикладних навичок.	Підготовка до самостійних дій на відповідній посаді, а також до дій у складі бойових груп та відділень під час виконання бойових завдань у складних умовах сучасного загальновійськового бою. Розвиток професійно-необхідних командирських вмінь та навичок. Формування навичок колективної взаємодії курсантів.	Удосконалення навичок щодо ескплуатації, підтримання в стані готовності до бойового застосування озброєння та військової техніки до ведення бойових (спеціальних) дій з урахуванням особливостей операційних районів. Організація і ефективне проведення бойового злагодження.
Зміст БП	Ознайомлення з положеннями нормативних документів з бойової підготовки. Набуття знань та вмінь щодо індивідуальних тактичних дій на полі бою. Вивчення озброєння та військової техніки, порядку та правил їх застосування.	Виконання нормативів з вогневої, тактичної, технічної підготовки та заняття з воєнних бойових машин.	Тактичні та тактико-спеціальні навчання. Злагодження рот, батальйонів, їм рівних підрозділів та військових частин у цілому.
Завдання ФП	Підвищення адаптації організму до фізичних навантажень. Набуття знань та вмінь, необхідних для оволодіння вправами для розвитку сили, швидкості та витривалості.	Удосконалення загальної фізичної підготовленості. Формування професійно-прикладних фізичних навичок до самостійних дій на відповідній посаді, а також до дій у складі бойових груп, відділень та взводів.	Досягнення та підтримання належного рівня ФП; високого рівня адаптації до несприятливих умов військової служби; спроможності ефективно реагувати набуті військово-професійні вміння в складних умовах та найбільшій до бойових.
Зміст ФП	Виконання базових вправ з гімнастики та атлетичної підготовки, подолання перешкод, прискореного пересування та легкої атлетики.	Виконання спеціально-підготовчих та контрольних вправ з прискореного пересування та легкої атлетики, гімнастики та атлетичної підготовки, подолання перешкод та рукопашного бою. Проведення комплексних занять та занять з методичної підготовки із командирами підрозділів.	Виконання контрольних вправ з прискореного пересування та легкої атлетики, подолання перешкод та рукопашного бою. Проведення комплексних занять.

Таким чином, розроблена модель поетапної професійно-прикладної підготовки передбачає оволодіння курсантами значним комплексом різноманітних військово-прикладних навичок та методичних умінь, розвиток фізичних якостей, задоволення потреби курсантів у фізичному саморозвитку та самовдосконаленню, укріплення здоров'я та поліпшення фізичного розвитку, виховання

бойової злагодженості у діях військових підрозділів, а надалі – і формування фізичної готовності військових фахівців до оволодіння конкретною військовою спеціальністю. Ефективність та технологічність такої поетапної професійно-прикладної підготовки у навчальному центрі Сухопутних військ буде перевірено у подальших наших дослідженнях у військах.

Питання педагогіки

Література:

1. Указ Президента України “Про концепцію переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями контрактної служби на період до 2015 року” від 07.04.2001 року № 239 / 200 /.
2. Наказ Міністра оборони України від 16 лютого 2011 року № 90 “Про затвердження Тимчасової настанови з бойової підготовки у Збройних Силах України”. – К.: МОУ. 2011. – 109 с.
3. Наказ Міністра оборони України від 05 листопада 1997 року № 400 “Про затвердження Наставова з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НФП-97)”. – К.: МОУ. 1997. – 150 с.
4. Наказ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 25 лютого 2011 року № 37 “Про затвердження Тимчасової інструкції з професійної підготовки офіцерського, сержантського (старшинського) складу тактичної ланки управління, установ, організацій Збройних Сил України”. – К.: МОУ. 2011. – 34 с.
5. Наказ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 8 лютого 2010 року № 21 “Наставова з підготовки військовослужбовців у навчальних центрах Збройних Сил України”.
6. Блахин Г. Н. Особенности модели физической подготовки в окружных учебных центрах Сухопутных войск / Г. Н. Блахин, С. В. Лобанов // Современный бой и ФП войск. Вып. V. – С.-Пб.: ВИФК. – 1995. – С. 56-67.
7. Концепция совершенствования физической подготовки в Вооруженных Силах Российской Федерации на период 2008-2016 годов. – М. : УФП и СВ РФ, 2008. – 21 с.
8. Петрачков О. В. Дифференціація вимог щодо фізичної підготовленості молодого поповнення на різних етапах його навчально-бойової підготовки / О. В. Петрачков // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 11. – С. 180–184.
9. Програма бойової підготовки навчальних механізованих підрозділів (для підготовки солдат строкової служби та військовослужбовців військової служби за контрактом). – К.: МОУ. 2009. – 99 с.
10. Фіногенов Ю. С. Аналіз проблем у системі фізичної підготовки у зв'язку зі зміною способу комплектування армії та скороченням терміну військової служби / Ю. С. Фіногенов, О. В. Петрачков // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2008. – № 1. – С. 72–76.

Petrachkov A., Senior Lecturer

FEATURES PHASED VOCATIONAL AND APPLIED TRAINING MILITARY TRAINING CENTER IN LAND FORCES

The gradual model of professionally applied training for military specialists was developed based on literature sources analysis and personal research. These specialists include both compulsory and contract-based service military personnel at the Land Forces Training Centre.